

An aerial photograph of the island of Walcheren, showing a dense patchwork of agricultural fields in various shades of green and brown. A large town is visible in the lower right, with a prominent canal system. The island's coastline is visible on the left and bottom edges, meeting the blue sea. The text is overlaid in white, bold, sans-serif font.

Pilot Waterfronten

Walcheren

Kustversterking als gebiedsontwikkeling

Dit product met bijbehorend (zelfstandig leesbaar) achtergronddocument is tot stand gekomen in opdracht van de gemeenten Veere en Vlissingen, de Provincie Zeeland en Waterschap Zeeuwse Eilanden

uitgevoerd door ARCADIS

met een financiële bijdrage vanuit de actie
Ruimtelijk Ontwerpen met Water (VROM, LNV, OCW en V&W).

10 maart 2009
110402/ZF9/006/001399
Projectnr. 110402.001399

Inhoud

1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Organisatie	5
1.3 Leeswijzer	7
2. De opgave	9
2.1 Doel en uitgangspunten	9
2.2 Proces	11
3. De aanpak	13
3.1 Toen en nu	13
3.2 Ooit (lange termijn)	13
3.3 Straks (korte termijn)	15
4. Uitkomsten van het proces	17
4.1 Plannen per decimeter	17
4.2 Onderzoeksagenda	21
5. Het advies	23
5.1 Voorbeeldprojecten 'Waterproof'	23
5.2 Succesfactoren	25
5.2.1 Aandacht voor de waterproblematiek	25
5.2.2 Benoemen provinciaal coördinator	25
5.2.3 Vaststellen onderzoeksagenda	25
6. Reflectie	27

HOOFDSTUK 1 Inleiding

1.1 AANLEIDING

Voor u ligt de rapportage van het project 'Pilot Waterfronten van Walcheren'. Een project waarin antwoord is gegeven op de vraag hoe creatief en innovatief denken gecombineerd kan worden met robuuste en duurzame kustverdediging. De waterfronten van Westkapelle, Zoutelande en Vlissingen zijn onderwerp. De tijdshorizon daarbij ligt over minimaal 100 jaar.

Tussen Domburg en Vlissingen zijn grote delen van de Walcherse kust aangemerkt als 'zwakke schakels' van de Noordzeekust. Het gaat daarbij om veiligheid: bescherming tegen het stijgende zeewaterpeil en de in kracht en hoogte toenemende golfslag. Deze zwakke schakels worden op korte termijn (voor 2020) versterkt. De waterfronten van Westkapelle, Zoutelande en Vlissingen vallen in de categorie Zwakke Schakels 2^e fase (realisatie vanaf 2020). Met de klimaatverandering in het achterhoofd leeft de vraag hoe ook deze waterfronten in de toekomst genoeg bescherming tegen het water kunnen bieden. Zeker de genoemde uitspraken voor de toekomst door de Deltacommissie (factor 10 verbetering van de huidige veiligheidsnormen) en het KNMI (zeespiegelstijging van 35 tot 85 centimeter in 2100 ten opzichte van het niveau van 1990) geven hierbij te denken. De grote kans in dit vraagstuk is het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van de stedelijke waterfronten. Daarom zijn behalve de hoogwaterveiligheidsaspecten ook de stedenbouwkundige, sociaaleconomische en cultuurhistorische aspecten integraal bekeken.

De Pilot waterfronten Walcheren maakt deel uit van de actie 'ruimtelijk ontwerpen met water' (ROW). Dit is een samenwerkingsproject van de ministeries LNV, OCW, V&W en VROM. VROM is de trekker van deze actie, die als doel heeft de culturele betekenis van de opgave voor ruimte en water uit te dragen. In dit kader zijn pilots opgesteld voor verschillende stroomgebieden. Pilot waterfronten Walcheren gaat over de kust. Bij alle projecten die onderdeel zijn van ROW staat het bevorderen de rol van het ontwerpend onderzoek en het borgen van de ruimtelijke kwaliteit tijdens het ontwerpproces centraal.

1.2 ORGANISATIE

De projectgroep die deze pilot heeft uitgevoerd bestaat uit de gemeenten Vlissingen en Veere, de provincie Zeeland en Waterschap Zeeuwse Eilanden. De gemeente Veere is projectleider namens de projectgroep. ARCADIS is door de projectgroep gevraagd het proces in te vullen en te begeleiden.

Het kwaliteitsteam van de provincie Zeeland heeft een belangrijke bijdrage geleverd wat betreft de regionale en lokale kennis van bestaande kwaliteiten. Het vormt een deel van het 'collectief geheugen' in Zeeland. De bijdrage van het kwaliteitsteam zit vooral in de 3 werkateliers en in het meedenken over de structuur van dit document. Naast de projectgroep en het kwaliteitsteam zijn betrokken:

- een klankbordgroep van ondernemers en bewoners van beide gemeenten;
- een begeleidingsgroep van deskundigen op het gebied van water, stedenbouw en ontwerp;
- bestuurders van de projectgroeporganisaties.

1.3 LEESWIJZER

Dit document geeft het proces en de daaruit voortgekomen ontdekkingen weer van Pilot Waterfronten Walcheren. Tijdens dit proces is een beeldend verslag gemaakt waarin alle relevante output is verzameld. Dit beeldend verslag vormt een (zelfstandig leesbaar) achtergronddocument bij deze rapportage. In deze rapportage is de opgave van de pilot beschreven in hoofdstuk 2. In hoofdstuk 3 komt de aanpak aan bod. Hoofdstuk 4 beschrijft de uitkomsten van het proces. Een belangrijk hoofdstuk vormt hoofdstuk 5, waarin het advies vanuit deze pilot richting de bestuurders van de betrokken organisaties wordt geformuleerd, samen met een aantal succesfactoren die de opvolging van dit advies kunnen helpen slagen. Hoofdstuk 6 ten slotte geeft een reflectie, terugkijkend op de uitkomsten van het doorlopen proces.

HOOFDSTUK 2 De opgave

2.1 DOEL EN UITGANGSPUNTEN

De waterfronten van Vlissingen (verdeeld 't Eiland, de Ruyter, Bankert en Evertsen), Zoutelande en Westkapelle zijn in tegenstelling tot andere benoemde zwakke schakels op korte termijn nog niet in beeld voor concrete versterking. Het denken over hoe om te gaan met ontwikkelingen in boulevardgebieden vanuit e, sociaaleconomische, cultuurhistorische en hoogwaterveiligheidsaspecten dient daarom juist nu een impuls te krijgen. Aanpassing aan klimaatsveranderingen vormt in deze gebieden een uitdaging van formaat. De planstudie zwakke schakels heeft de problematiek op de agenda gezet. Hieruit is gebleken dat een lange termijn aanpak gewenst is: voor visievorming op de noodzakelijke stedenbouwkundige transformaties, maar vooral ook voor de maatschappelijke acceptatie.

Het doel van deze pilot is daarom te onderzoeken hoe de stedelijke en dorpsse kustboulevards op een klimaatbestendige wijze getransformeerd kunnen worden tot voor bewoners, bezoekers en ondernemers hoogwaardige waterfronten. Dit onderzoek dient uiteindelijk te leiden tot:

- het genereren van innovatieve ideeën;
- het doen van ontdekkingen die aanzetten tot anders denken;
- het nu reeds op de ruimtelijke agenda krijgen van de toekomstige aanpak van de waterfronten.

De uitgangspunten voor de Pilot Waterfronten Walcheren zijn:

- zoeken naar innovatieve en toekomstgerichte oplossingen;
- oplossingen voor een duurzame, robuuste kustverdediging met ruimtelijke kwaliteit van waterfronten voor de lange termijn (planhorizon);
- creatief omgaan met ruimte voor vernieuwing;
- eventueel bestaand beleid ter discussie stellen.

Procesmatig is gekeken hoe het maatschappelijk en bestuurlijk acceptatieproces voor de bedachte oplossingen vormgegeven kan worden en hoe dit gecommuniceerd moet worden. Waar het accent op ontwerpen met water en ruimte ligt bij deze pilot is voor elk van de drie waterfronten verschillend: dijk, duin en strand zijn wezenlijk andere vertrekpunten.

Voor de kernen Zoutelande en Westkapelle is onderzocht welke innovatieve stedenbouwkundige oplossingen mogelijk zijn voor toekomstige dijkversteving. Voor Vlissingen is het de uitdaging om een innovatieve stedenbouwkundige visie te ontwikkelen voor een klimaatbestendige boulevard, waarbij cultuurhistorische waarden benut of versterkt kunnen worden en waarbij aangesloten wordt op toekomstige stedelijke ontwikkelingen. Hierbij is apart gekeken naar de vier boulevards van Vlissingen: 't Eiland, de Ruyter, Bankert en Evertsen.

Voor alle fronten is bekeken of de innovatieve oplossingen via geleidelijke adaptatie geïmplementeerd kunnen worden, of dat op korte termijn al transformatie nodig is.

2.2 PROCES

De pilot bestaat uit de volgende processtappen:

Brede kick-off

Met zowel klankbord- als begeleidingsgroep, waarin een gezamenlijk vertrekpunt is vastgesteld. Dit aan de hand van een 'atlas' van de huidige Walcherse kust en het benoemen van kansen en bedreigingen.

Atelier 1: dromen

Met de begeleidingsgroep is een hele dag creatief gebrainstormd over hoe de Walcherse kust er anno 2108 uit zou kunnen zien. Hierbij zijn trends meegenomen zoals klimaatverandering, zeespiegelstijging en de positie van Nederland in de wereldeconomie. Dit is aan het einde van de dag teruggekoppeld met de klankbordgroep.

Atelier 2 en 3: denken en doen

Met de begeleidingsgroep is vanuit de 4 dromen die ontstaan zijn in het vorige atelier een vertaling terug richting het heden gemaakt. Er is nagedacht over belangrijke beslismomenten voor bestuurders om voor te sorteren op ontwikkelingen in de verre toekomst. Dit is aan het einde van de dag met de klankbordgroep teruggekoppeld. Met de projectgroep en het kwaliteitsteam van de Provincie Zeeland zijn in atelier 3 op basis van de output van atelier 1 en 2 ruimtelijke ontwerpschetsen gemaakt van mogelijke toekomstbeelden per waterfront.

Interne werksessies

De resultaten van atelier 2 en 3 zijn door ARCADIS en met hulp van het Provinciaal Kwaliteitsteam verder gedestilleerd tot concrete ruimtelijke voorbeeldprojecten voor Vlissingen, Zoutelande en Westkapelle. Deze projecten kunnen in principe op korte termijn al worden uitgevoerd.

(Bestuurlijke) terugkoppeling

Al het materiaal dat verzameld is gedurende het proces is samengevoegd in een groeidocument. Een concept hiervan is gepresenteerd aan de bestuurders van de organisaties uit de projectgroep, aan de ministeries van VROM en V&W en aan de klank- en begeleidingsgroep. In totaal heeft drie keer bestuurlijke terugkoppeling plaatsgevonden met gemeentelijke bestuurders en een provinciaal bestuurder.

Vervolg

Deze pilot en de resultaten ervan worden via een nader in te vullen slotmanifestatie onder de aandacht gebracht van de inwoners van Walcheren en verschillende politieke niveaus. Dit vormt in feite het begin van het communicatie- en adaptatieproces voor de plannen per decimeter.

HOOFDSTUK 3 De aanpak

TOEN	NU	STRAKS (korte termijn)	OOIT (lange termijn)
1. - Weergave van de geschiedenis (1980-nu) - Weergave van al gepasseerde ideeën voor de toekomst	2. Weergave van kwesties die op dit moment spelen bij alle drie de waterfronten. Met andere woorden, wat zijn de acute ruimtelijke knelpunten? (Spuikom Vlissingen, Westkapelle met de rug naar de dijk)	5. Handelingsperspectief: agenda voor de korte termijn. 6. Voorbeeldschetsen van componenten van deze agenda voor alle drie de waterfronten. De schetsen zijn verleidelijk verbeeld om de agenda aantrekkelijk te maken om in te investeren.	3. Weergave van de belangrijkste trends en feiten en wat deze betekenen voor de kust van Walcheren. 4. Weergave van de dromen: toekomstbeelden waaruit duidelijk wordt dat er iets te kiezen valt

Deze Pilot is een open proces geweest dat constant nieuwe inzichten en inhoud heeft opgeleverd. In dit hoofdstuk nemen wij u mee door de denkstappen die wij hierbij hebben doorlopen vanaf het begin tot einde van de pilot. Het schema hiernaast geeft een korte samenvatting van dit denkproces, dat hieronder wordt toegelicht.

3.1 TOEN EN NU

Om te kunnen ontwerpen aan de waterfronten van de Walcherse kust voor de toekomst, is samen met de deskundigen, de projectgroep, het provinciaal Kwaliteitsteam en de klankbordgroep een gezamenlijk vertrekpunt opgesteld. Hiertoe is de pilot gestart met een analyse van het verleden en heden van de kust (stap 1 en 2 in het schema). Bij deze analyse is niet alleen naar het morfologische verleden gekeken, maar ook onderzocht wat al eerder is gedaan om bescherming tegen het water te garanderen. Belangrijke conclusie hierbij is dat in het verleden vaak landwaarts dijkversterking heeft plaatsgevonden. Dit is op een aantal plaatsen ten koste van de ruimtelijke kwaliteit gebeurd. Vanuit de klankbordgroep kwam duidelijk naar voren dat dit voor de toekomst niet wenselijk is; zeewaarts versterken heeft de voorkeur.

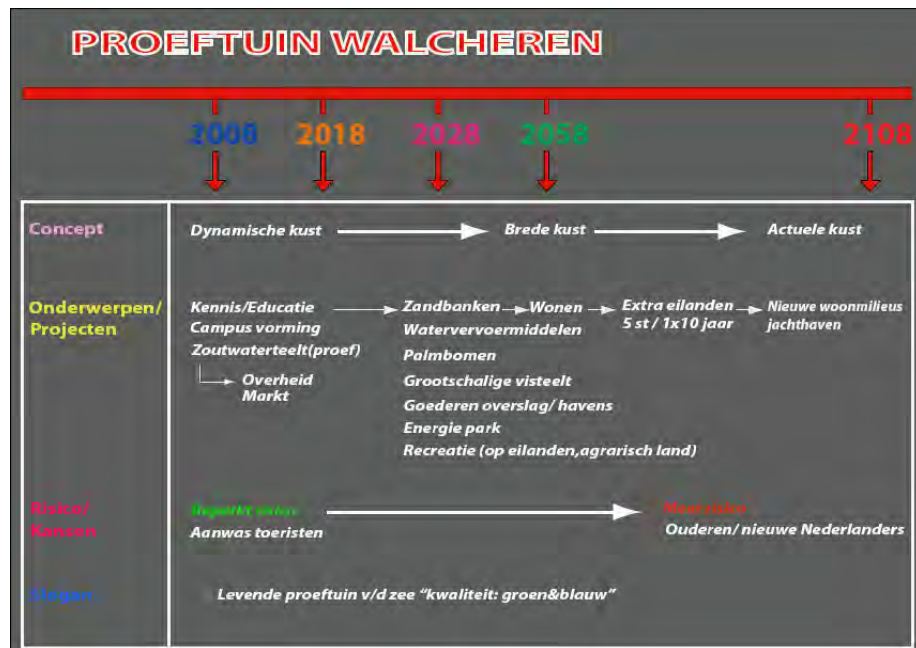
Wat betreft het ‘nu’ aan de Walcherse kust is voor alle drie de waterfronten gekeken naar de aanwezige kwaliteiten in het gebied. Ook is gekeken of er acute ruimtelijke knelpunten zijn die in de pilot als aandachtspunt dienen te worden meegenomen. Te denken valt aan Westkapelle dat als het ware ruimtelijk ‘met de rug tegen de muur’ staat, of de noodzakelijke revitalisering van bebouwde gebieden in de verschillende kernen.

3.2 OOIT (LANGE TERMIJN)

Met de identiteit van het Walcheren van nu in het achterhoofd hebben de deskundigen, de projectgroep en het kwaliteitsteam vervolgens in de verre toekomst gekeken. Als eerste zijn hiervoor een aantal kaders gesteld, gebaseerd op een aantal grote trends (stap 3 in het schema). De belangrijkste hierbij zijn uiteraard de stijging van de zeespiegel en het klimaat dat warmer wordt. Daarnaast is kort stilgestaan bij de innovatieve, demografische, economische, Europese, sociaal-culturele en milieutrends en wat deze mogelijk betekenen voor de Walcherse kust. Vervolgens zijn de volgende vragen gesteld:

- *Hoe willen we dat de waterfronten eruit zien over 100 jaar?*
- *Hoe gaan we daarbij om met de onzekerheden die de trends in het klimaat en zeespiegelstijging opleveren?*

ANALYSE				
	FORT WALCHEREN	PROEFTUIN WALCHEREN	FACTOR TWEE	KAAPLAND
GEO- / HYDRO-MORFOLOGISCH VEILIGHEID	Natuurlijke processen registreren Harde eilanden: Nieuw Antwerpen Zachte eilanden: vóór-delta Geen ingrepen in Westerschelde	Real-scale experimenten o.b.v. te ontwikkelen kennis en Delta-know-how	Machtige dijk Westkapelle Machtige duin Zoutelande Espalanade-boulevard bij Vlissingen (zeewaarts-landwaarts)	Natuurlijke processen registreren Hard eiland: Noordzee-terminal Zachte eilanden: vóór-delta Golfbreker voor de Scheldemonding
DEMOGRAFISCH	Migratie sterk stijgend Groei # huishoudens Geen daling beroepsbev. na 2011 Geen daling woningbeh. na 2030 Stijgende zorgbeh. na 2030	Onderwijs en kennisoverdracht als belangrijke motor om ontgroening en vergrijzing tegen te gaan	Conform huidige prognoses: krimp na 2030, ontgroening en vergrijzing, zeker bij toename senioren (Miami van Nederland) Stijgende zorgbehoefte	Gelijkblijven inwonertal en beroepsbevolking Miami van Nederland Stijging seizoensbewoning kust Ontgroening en vergrijzing
CULTUUR-HISTORISCH	Behoud kwaliteit best. kustlijn Creëren compleet nieuwe kustlijn Nieuw Walcheren/Westkapelle/ Zoutelande/Vlissingen Fundamenteel andere blik op kust	Fundamentele breuk met verleden Alles is mogelijk Dé-reguleren Vrijplaatsen creëren voor exp.	Versterken occupatiepatroon en bestaande kwaliteiten Robuust Walcheren Versterken huidige relatie met het water	Westkapelle: dijk en haven Zoutelande: promenade Vlissingen: echte stad in/aan het water Versterken huidige relatie water
SOC.ECONOMISCH	Nieuw Antwerpen Geen daling arbeidsplaatsen Havenondersteunende economie Toeristische en recreatie	Investeren in kennis verzamelen en ontwikkelen. Alle Delta-kennis uit de wereld is voorhanden: Delta Science, Delta Campus, Trends volgen en anticiperen	Behoudend scenario # arbeidsplaatsen gelijkblijvend m.u.v. zorgsector Senioren-economie	Noordzee-terminal en ZSL Recreatie en toerisme Verbreden gouden rand Groot # arbeidsplaatsen Grootschalig stads programma
ECOLOGISCH / LANDSCHAPPELIJK	Ver ^o ndieping Westerschelde Lage eco-druk Westerschelde Zilte natuurontwikkeling Intra-coastal-waterway Platen, schorren en slikken	Nieuwe habitats Nieuwe soorten Nieuw zeeuws landschap	Behoudend ten aanzien van de bestaande kwaliteiten Geen versterking/vergroting van bestaande estuarium	Ver ^o ndieping Westerschelde Lage eco-druk Westerschelde Platen, schorren en slikken Ruststroken tusse waterfronten
INNOVATIEF	Krachten der natuur met beperkte kunstmatige input bteugelen en inzetten om 'werk mee te maken'	Geen grenzen: alle experimenten zijn, mits goed doordacht en voorbereid, uitvoerbaar Most-you-win, some-you-lose	Doorontwikkeling van beproefde techniek en wetenschap met nieuwe materialen en principes	Krachten der natuur met beperkte kunstmatige input bteugelen en inzetten om 'werk mee te maken'

De dromen

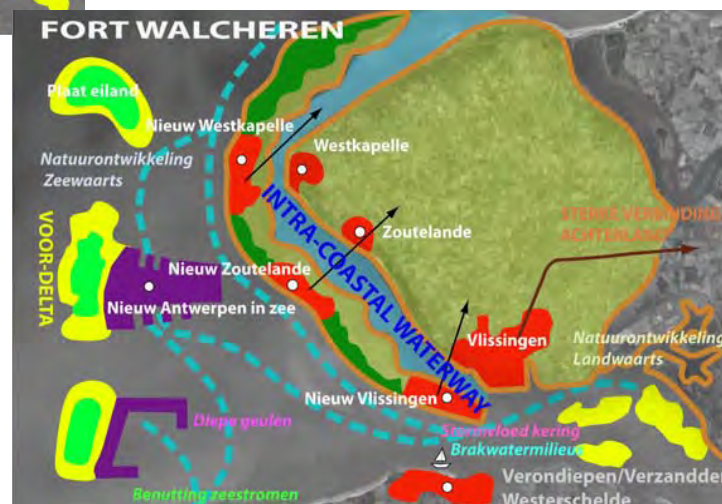
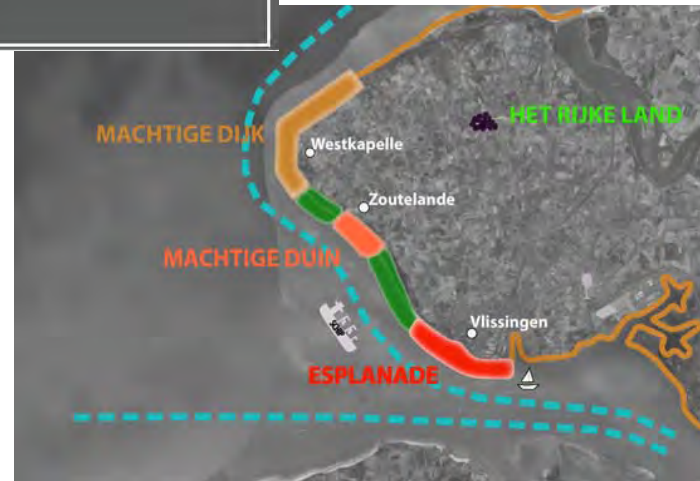
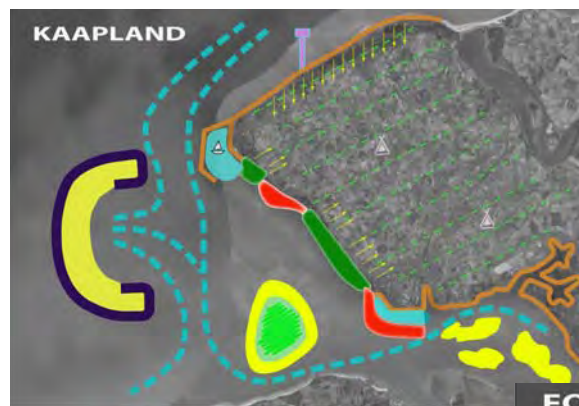
Deze vragen zijn in de werkateliers gebruikt om de mensen los te krijgen van de waan van alledag (stap 4 in het schema). Het antwoord op deze vragen heeft vorm gekregen in een viertal toekomstdromen, die binnen de door de bovengenoemde trends gestelde kaders en los van de waan van alledag zijn geformuleerd. De dromen leveren geen concrete oplossingen, daarvoor ligt hun tijdshorizon te ver weg (100 jaar). Ze vormen echter een essentieel onderdeel van het proces van ontwerpend onderzoek in deze pilot. Het blijkt immers dat de dromen niet los staan van het handelen van morgen. Ze laten (futuristische) mogelijkheden zien, maar maken ook duidelijk dat je morgen al keuzes moet maken (of juist niet) om deze dromen in elk geval niet onmogelijk te maken. Juist op het snijvlak van dorp/stad en waterkering moet je nu iets kunnen doen om de ontwikkeling niet op slot te zetten.

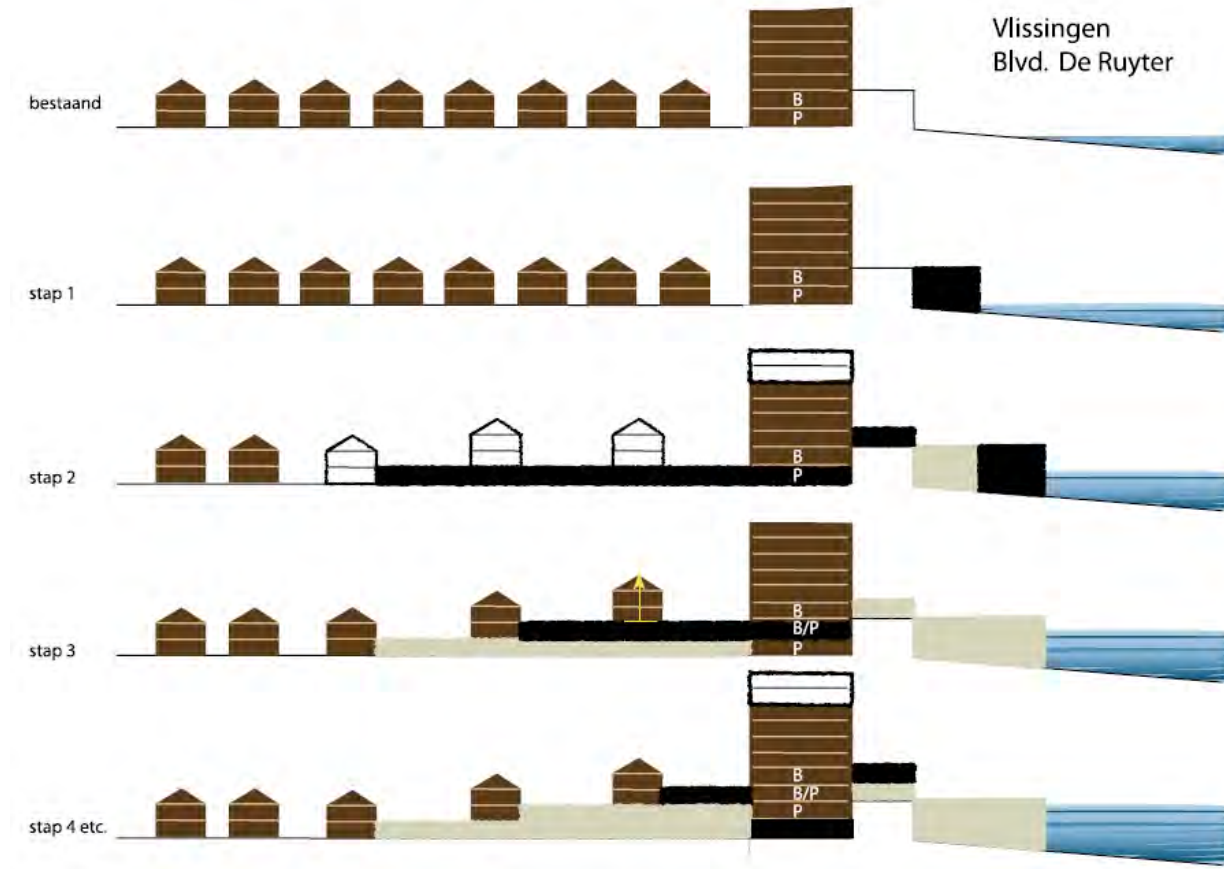
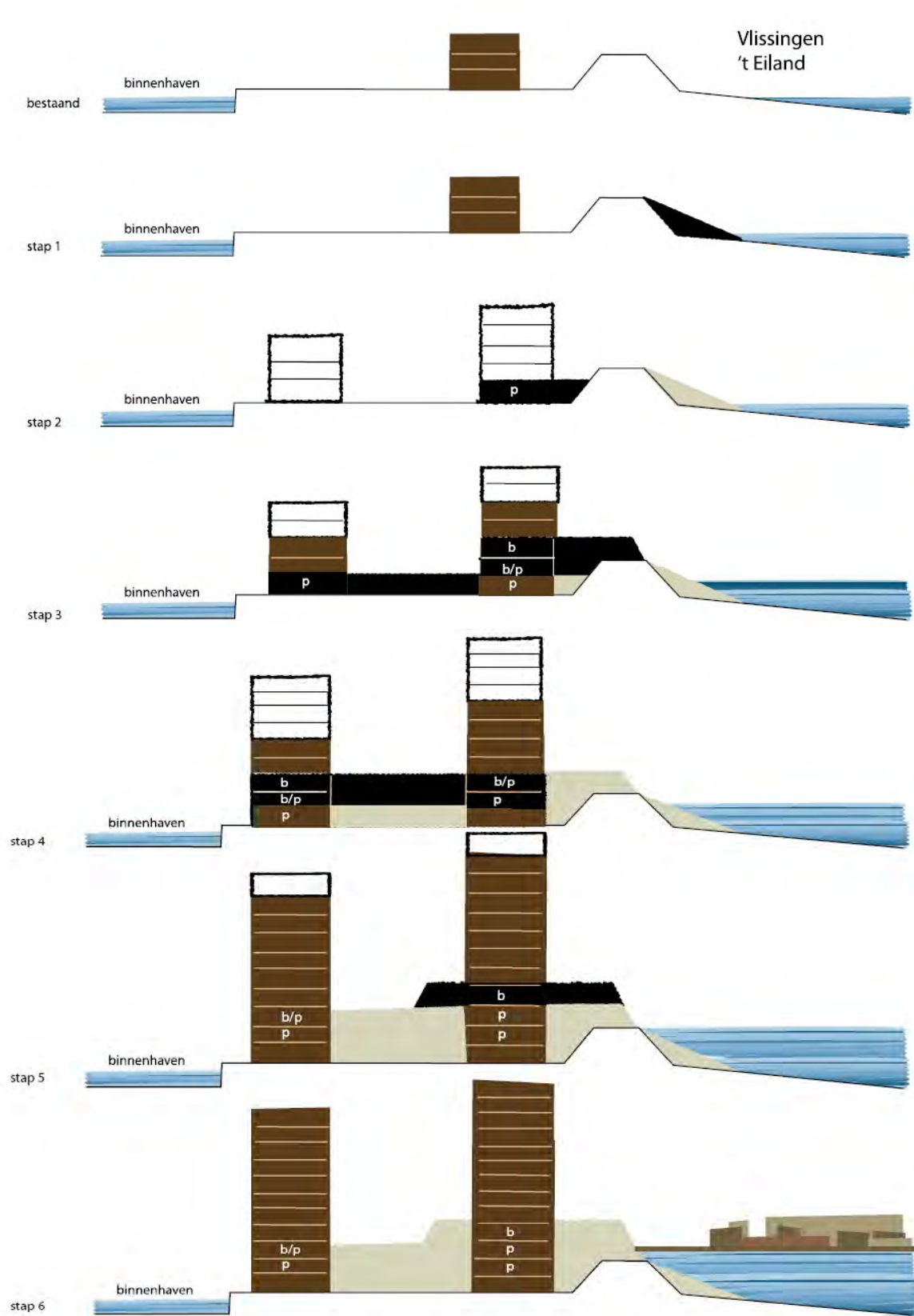
3.3 STRAKS (KORTE TERMIJN)

Vervolgens zijn de dromen geanalyseerd, waarbij gebruik is gemaakt van de matrix ruimtelijke kwaliteit, die is ontwikkeld door Habiforum. Deze matrix (zie bladzijde hiernaast) bleek een goed hulpmiddel te zijn om ruimtelijke kwaliteit grijpbaar en bespreekbaar te maken. Bij deze analyse van de dromen (tijdshorizon: minimaal 100 jaar) rees de vraag of we morgen al voor kunnen sorteren op de geschetste toekomstdromen (stap 5 in het schema). Daarbij moest geconcludeerd worden dat er tussen nu en over 100 jaar nog veel onzekerheden zijn. De onzekerheden worden ook groter naarmate ze verder weg liggen. Ook de huidige normen die gehanteerd worden met betrekking tot de zeespiegelstijging zijn niet onveranderlijk. Dat maakt het feitelijk onmogelijk om nu te zeggen welke maatregelen nu al genomen moeten worden om in de verre toekomst (onderdelen van) de dromen te realiseren. Uit deze bevinding zijn de volgende conclusies getrokken:

- deze pilot valt niet in de categorie 'probleem-project-oplossing.' de oplossingen, de zogenaamde plannen per decimeter, zijn een strategie om het stijgende waterpeil op te vangen, niet een technische 'eind' oplossing. Het ontwerpen met water is in dit geval meer onderzoekend ontwerpen dan ontwerpend onderzoek.
- het vraagstuk waterfronten heeft meer met R.O. te maken dan lijkt:
kustverdediging = watersensitieve gebiedsontwikkeling
- de kustversterking en gebiedsontwikkeling speelt zich af in een zeer specifiek (en smal) planningsdomein, waarbinnen meerdere bestuurslagen een verantwoordelijkheid hebben.
- er is een aantal onderzoeksvragen te formuleren die duidelijkheid moeten geven over ontwikkelingen en mogelijkheden in de toekomst aan de Walcherse kust. Deze vragen zijn samengevat in een onderzoeksagenda voor de lange en korte termijn. Hoe verleidelijk het oppakken van deze agenda is blijkt uit de suggesties die worden gedaan voor de komende decennia. Kustverdediging als stedelijke gebiedsontwikkeling zien biedt kansen, maar is ook noodzakelijk gezien de herstructureringsopgaven die zich aandienen.

Willen we de geschetste onzekerheden niet als belemmering zien, dan moeten we er flexibel mee om leren gaan. Dat betekent het loslaten van het normdenken (op het gebied van veiligheid, de mate van stijging van het water, de ruimte die vereist is om veiligheid volgens te norm te garanderen). Dit kan vertaald worden in een strategie: *plannen per decimeter*.

HOOFDSTUK

4 Uitkomsten van het proces

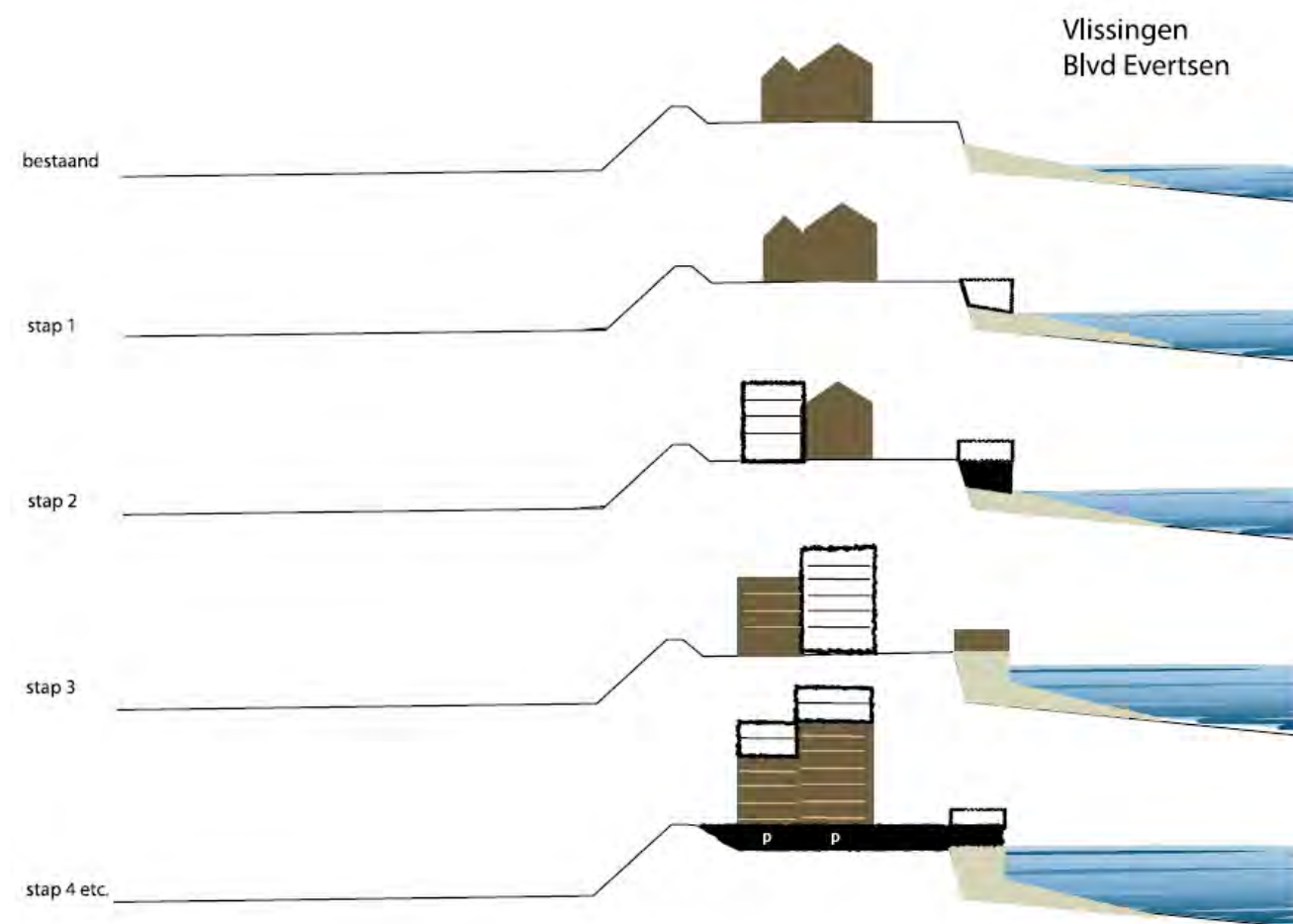
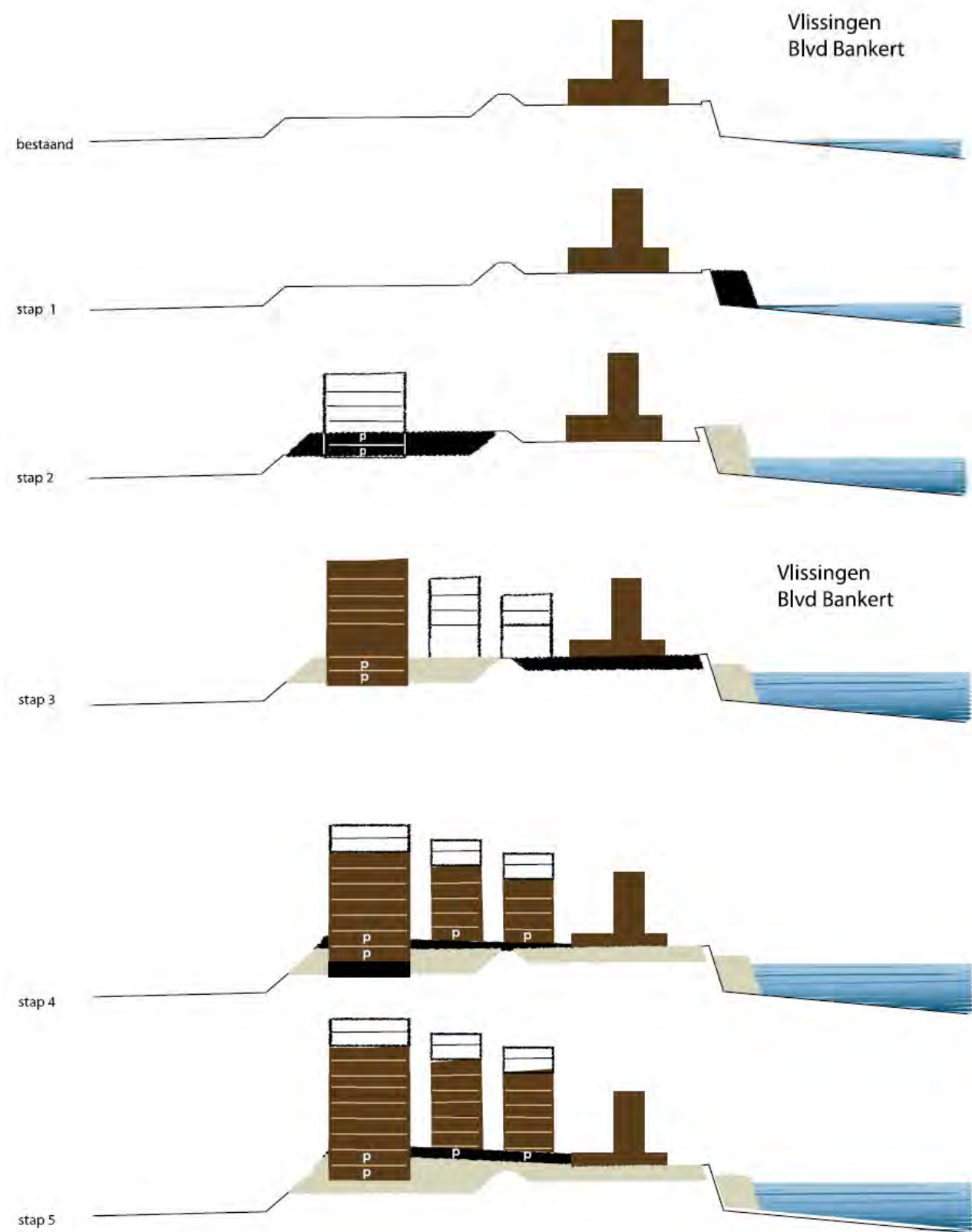
Legenda

	water
	nieuwe waterkering
	gerealiseerde waterkering
	nieuwbouw
	bebouwing
	parkeerplaats
	berging
	verplaatsbare woning

4.1 PLANNEN PER DECIMETER

Het kwaliteitsteam en de projectgroep hebben in atelier 3 concreet invulling gegeven aan het flexibel leren omgaan met onzekerheden. Dit hebben zij gedaan door een strategie te ontwikkelen waarmee (bij wijze van spreken) per decimeter op de waterspiegelstijging kan worden geanticipeerd: *Plannen per decimeter*. Het uitgangspunt hierbij is om te anticiperen op het feit dat de zeespiegelstijging in stappen gaat en niet meteen op de maximale norm van zeespiegelstijging. Zo worden mogelijkheden voor ruimtelijke ontwikkelingen in de toekomst niet geblokkeerd en wordt overmatig ruimtebeslag voor veiligheid voorkomen ('no regret' maatregelen). Bij deze plannen per decimeter worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Faseer de ruimtelijke ontwikkeling per decimeter stijging van de zeespiegel.
- De oplossingen hebben een sterk lokaal karakter, waarbij behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteiten in het algemeen centraal staat en cultuurhistorische kwaliteiten in het bijzonder.
- Er bestaat een punt waarop vereiste verhoging niet meer lokaal kan worden opgevangen. Dit ligt bij het moment waarop je de zeespiegelstijging niet meer lokaal kunt opvangen en oplossingen nodig zijn van provinciaal of nationaal niveau, zoals ingrepen in de Westerschelde of eilanden voor de kust. Wanneer dat is weten we niet, want de precieze snelheid van de stijging van de zeespiegel is ons niet bekend. Daarbij weten we niet bij welke hoogte van de zeespiegel lokale oplossingen niet meer voldoen. Juist die onzekerheden vormen de basis voor de uit te werken plannen per decimeter.
- Een integrale oplossing voor golfaanval moet op dat moment (het omslagpunt) voorhanden zijn. De grootschalige oplossingen maken deel uit van de onderzoekopgave. Het zou fantastisch zijn als daar nu reeds iets over kon worden gezegd, maar de aard en omvang van de onderzoekopgave vraagt langdurig en volhardend wetenschappelijk onderzoek, niet een zeer intensieve korte ontdekkingsstocht zoals doorlopen in deze pilot.
- Geen reserveringsruimte bepalen in de kuststrook. Reserveren is ook een vorm van normdenken. Ten hoogste kan een zone bepaald worden waarbinnen huidige normen vervallen en nieuwe regels gelden. Binnen deze zone moet men het lef hebben om tijdelijk, flexibel, onvoorwaardelijk of voorwaardelijke ingrepen te doen.

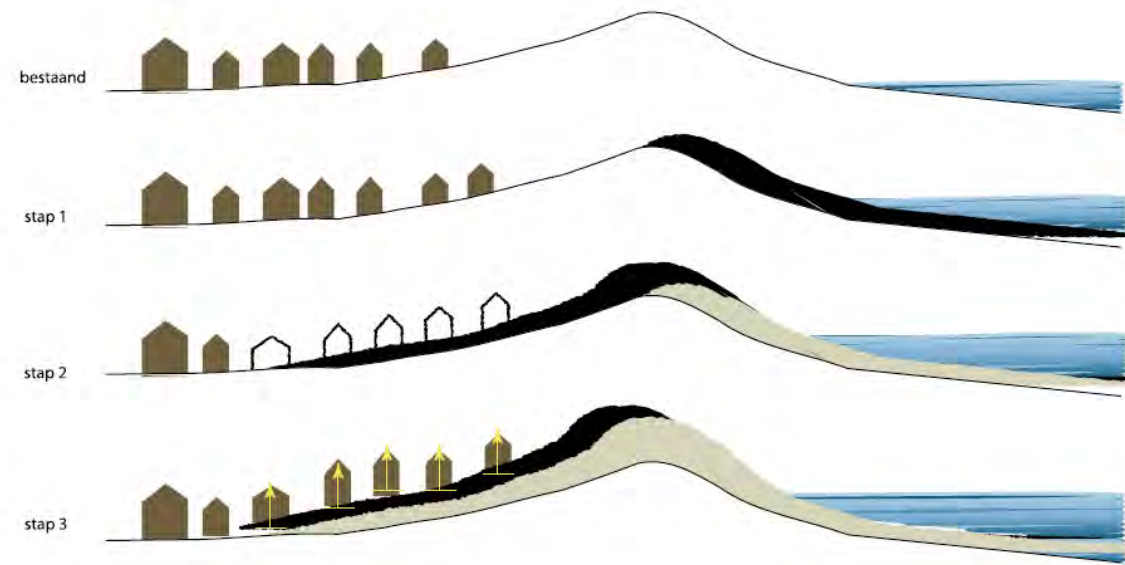

Voorbeelden van plannen per decimeter worden in deze en op de vorige bladzijde principeschetsen gegeven voor elk waterfront. De schetsen zijn geïnspireerd op elementen uit de vier eerder genoemde dromen. Voor elk waterfront geldt in elk geval dat het versterken van de waterkering in drie opeenvolgende fases en richtingen gebeurt:

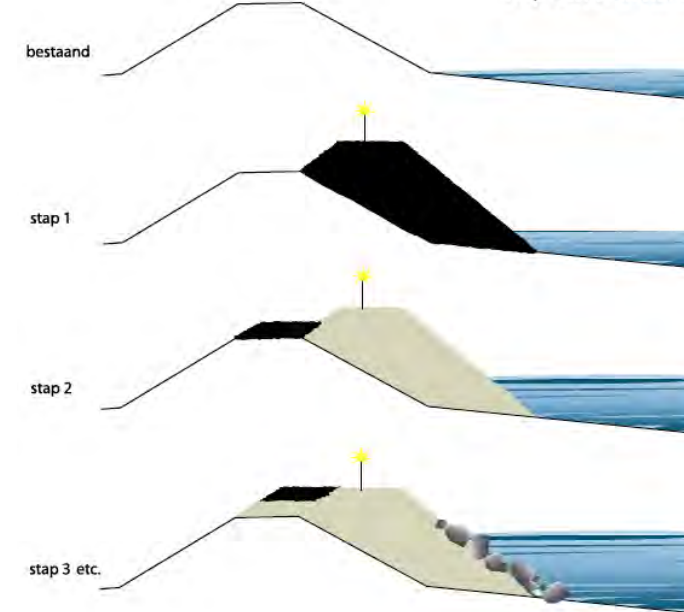
1. Zeewaarts versterken zolang (geo/hydro)morfologisch mogelijk is;
2. Ophogen van de waterkering;
3. Landwaarts versterken, zoveel mogelijk met behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit.

Daarnaast wordt gehanteerd: voor elke bouwlaag die je opoffert, bouw je er ter compensatie (minstens) twee terug. Verschillende onderdelen van de gegeven voorbeeldoplossingen zijn uitwisselbaar tussen de verschillende waterfronten, mits ze de herkenbaarheid van de plek versterken.

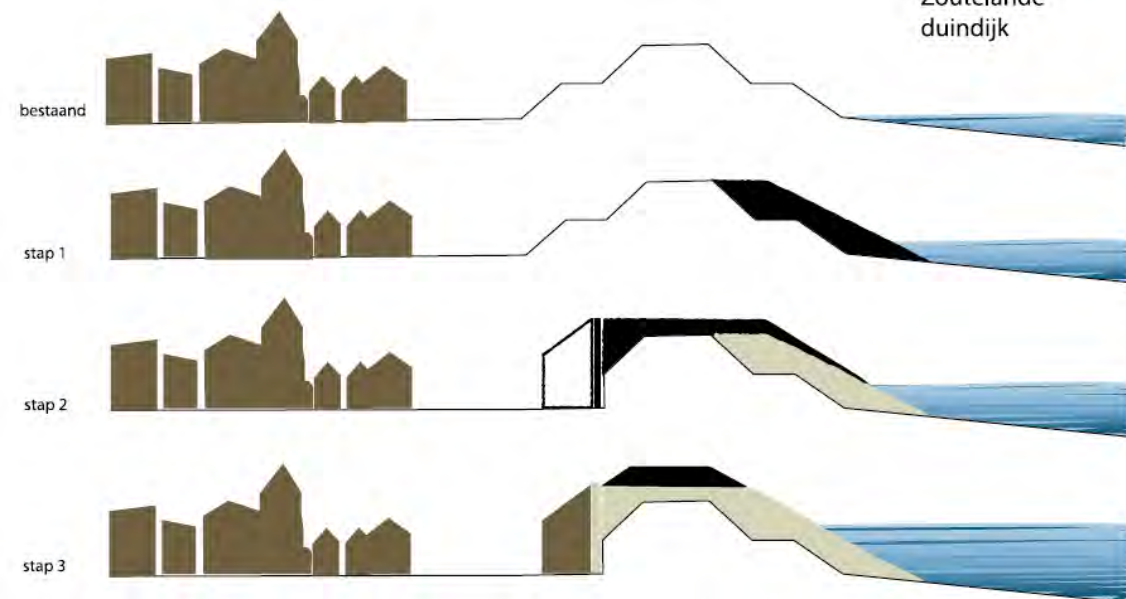
Zoutelande
duinland

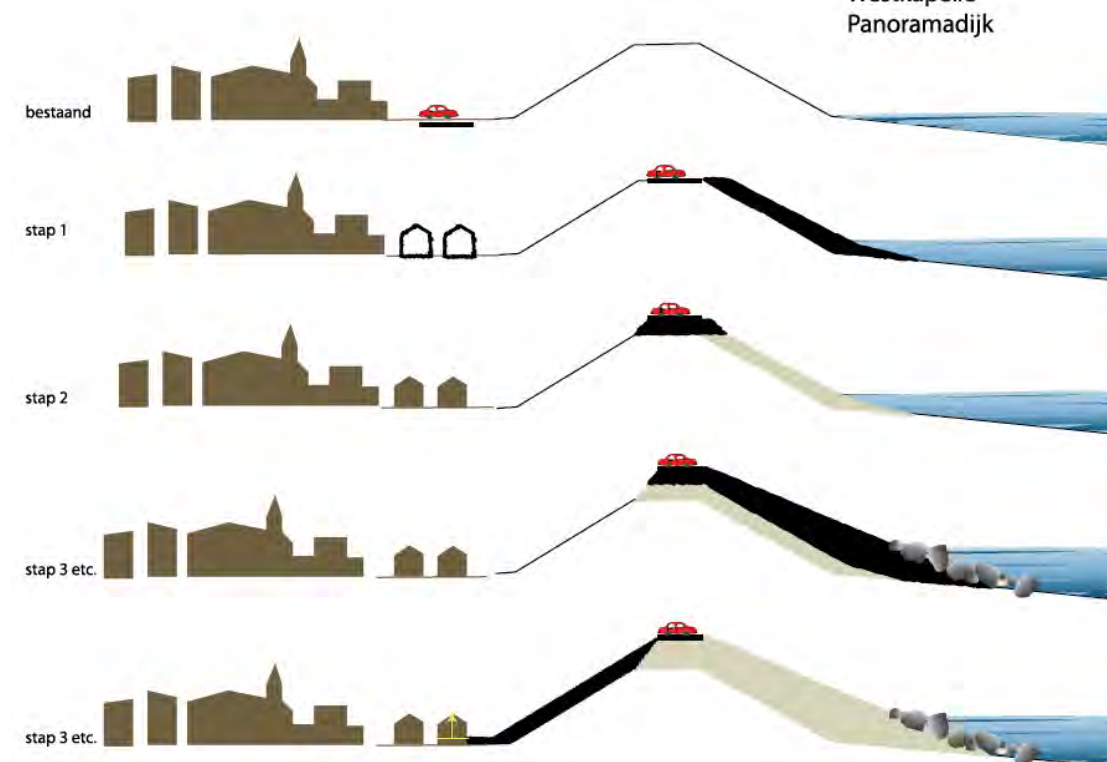
Westkapelle
Kop van Walcheren

Zoutelande
duindijk

Westkapelle
Panoramadijk

Onderzoeksvraag	Probleem-eigenaar	Aanhaken bij*	Korte (kt), middellange (mlt) of lange termijn (lt)
Geo-/hydromorfologisch			
mogelijkheden maximaal zeewaarts verdedigen (hard/zacht)	RWS i.s.m. Waterschap Zeeuwse Eilanden	- RWS onderzoek geulwand-suppleties	kt
Voor-oever-bescherming			
mogelijke oplossingen voor-oever-bescherming primair bedoeld tegen 'golfaanval'	RWS i.s.m. Waterschap Zeeuwse Eilanden	-	mlt
Toeristisch-recreatief			
Toeristisch-recreatief perspectief bij stijging gemiddelde - en watertemperatuur	Provincie Zeeland	-HZ project Kenniscentrum (kust) toerisme faciliteert innovatie.	mlt
Potentie Walcheren als (langdurig) zomerverblijf/ permanent verblijf voor pensionado's	Provincie Zeeland	Onderzoeksgroep Drift (Erasmus-universiteit), rapport 'Watermerk'	mlt
Plannen per decimeter			
Hoe moeten we inspelen op de veiligheidsnormen van de komende twee decennia?	Ministerie V&W	Onderzoek waterveiligheidsnormen hoogwaterbeschermingsprogramma	kt

Onderzoeksagenda

4.2 ONDERZOEKSAGENDA

Naast het feit dat flexibiliteit nodig is om de onzekerheden in de toekomst als kansen te benutten, is het ook wenselijk om de onzekerheden zo veel mogelijk te beperken. Hiertoe is een aantal onderzoeksvragen te formuleren die duidelijkheid moeten geven over ontwikkelingen en mogelijkheden in de toekomst aan de Walcherse kust. Deze vragen zijn samengevat in een onderzoeksagenda voor de lange en korte termijn. Hoe verleidelijk het oppakken van deze agenda is blijkt uit de suggesties die worden gedaan voor de komende decennia. Kustverdediging als stedelijke gebiedsontwikkeling zien biedt kansen, maar is ook noodzakelijk gezien de herstructureringsopgaven die zich aandienen. Hiernaast staan de onderzoeksvragen voor de onderzoeksagenda weergegeven die direct van belang zijn voor de waterfronten van Vlissingen, Zoutelande en Westkapelle.

HOOFDSTUK 5 Het advies

5.1 VOORBEELDPROJECTEN 'WATERPROOF'

De Pilot Waterfronten Walcheren is een zoektocht naar het flexibel omgaan met onzekerheden. Dit met het oog op de stijgende zeespiegel en het waterveilig blijven van de stedelijke waterfronten Vlissingen, Zoutelande en Westkapelle in de toekomst. De belangrijkste uitkomst van de Pilot die hiervoor is uitgevonden zijn de plannen per decimeter. Ze maken duidelijk dat op korte termijn reeds keuzes moeten worden gemaakt om te anticiperen op het stijgende waterpeil. Ze maken duidelijk dat vanaf nu wat betreft de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit in de kuststrook alleen nog keuzes zouden moeten worden in combinatie met kustversterking.

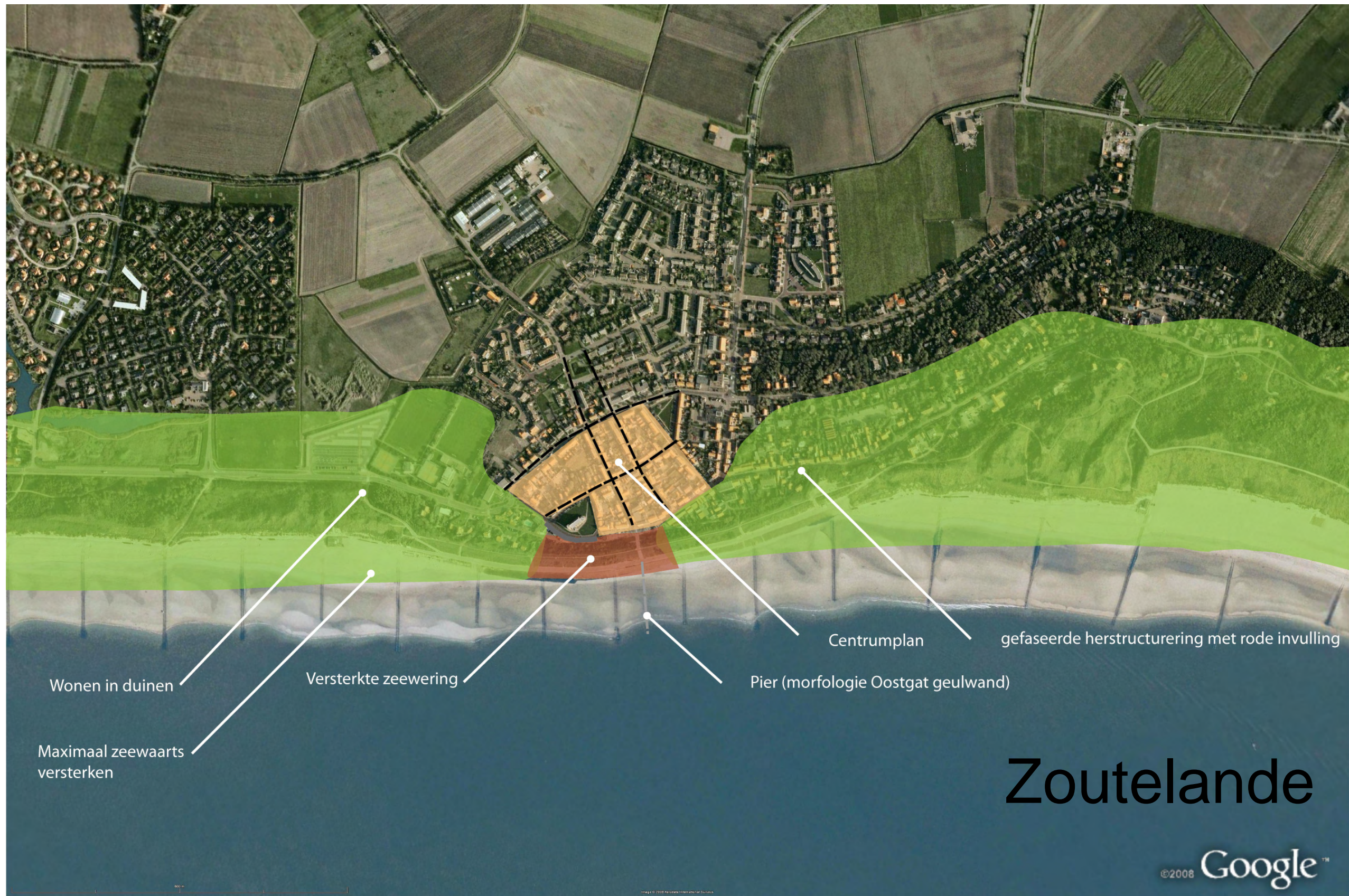
Hoe krijgt nu de toekomstige aanpak van de waterfronten een plek op de ruimtelijke agenda? Deze pilot geeft daartoe het volgende advies aan de bestuurders van de gemeenten Vlissingen en Veere, provincie Zeeland en Waterschap Zeeuwse eilanden:

Voer op korte termijn zowel binnen de gemeente Veere als de gemeente Vlissingen een voorbeeldproject uit, waarbij strategie van 'ontwerpend onderzoek' gehanteerd wordt om de plannen per decimeter in de praktijk te brengen.

De plannen die voor elke locatie worden uitgewerkt moeten robuust en flexibel zijn. Zoek daarbij de bestaande conventies op. Belangrijk hierbij is om de geldende wet- en regelgeving voor de betreffende locaties te verkennen, zodat bekend is welke kansen deze biedt of waar deze wellicht moet worden aangepast. Pas voor de gebiedsontwikkeling ontwikkelingsplanologie toe in plaats van toelatingsplanologie. Daarnaast is het belangrijk dat de uit te voeren plannen bestuurlijk verankerd zijn.

Besteed bij het uitvoeren van deze voorbeeldprojecten aandacht aan de onderzoeksvragen zoals in het vorige hoofdstuk beschreven; hoe meer de onzekerheden worden weggenomen, hoe beter je op de toekomst kunt anticiperen.

Deze nieuwe manier van samenwerken tussen de verschillende betrokken overheden vereist van elke organisatie de bereidheid om het eigen perspectief te veranderen. Bovendien biedt het kansen voor de toekomst op het vlak van vermarktbaar innovaties en ruimtelijke kwaliteit. De stakeholders kunnen de voorbeeldprojecten waarmaken als deze gezamenlijk geadopteerd en dus ook gefinancierd worden. Het is dus van belang dat ook de mogelijke gezamenlijke financieringsstrategieën worden onderzocht. Daarbij moet ook worden gedacht aan een MKBA aan de hand van de te nemen stappen.

5.2 SUCCESFACTOREN

Om de kans te vergroten dat de voorbeeldprojecten daadwerkelijk slagen, is een aantal succesfactoren te benoemen:

- aandacht voor de waterproblematiek
- het benoemen van een provinciaal coördinator
- het vaststellen van een onderzoeksagenda

De onderlinge samenhang van deze succesfactoren wordt inhoudelijk gevormd door de onderzoeksagenda. Bij de succesfactoren geldt net zoals bij het uitvoeren van de voorbeeldprojecten dat het leren omgaan met onzekerheden (in plaats van het normdenken) uitgangspunt is.

5.2.1 AANDACHT VOOR DE WATERPROBLEMATIEK

Als de bewoners en gebruikers van de Walcherse kust zich meer bewust zijn van de problemen die de zeespiegelstijging met zich mee brengt, is er ook meer begrip voor de maatregelen die hiervoor worden getroffen. Daarom is het van belang om dit bewustzijn te vergroten, zowel op provinciaal als lokaal niveau. Waterproblematiek is een actueel thema in Nederland; maak gebruik van dit 'momentum'.

Door het communicatieplan behorende bij deze pilot verder te concretiseren (in samenhang met hetgeen Zeeuws Overleg Waterkeringen (ZOW) stelt over infostromen) kan hier een impuls aan worden gegeven. Als start van het communicatietraject kan de slotmanifestatie van de Pilot Waterfronten Walcheren dienen.

Beleidsmatig kan de aandacht voor waterproblematiek worden vertaald naar provinciale en gemeentelijke structuurvisies.

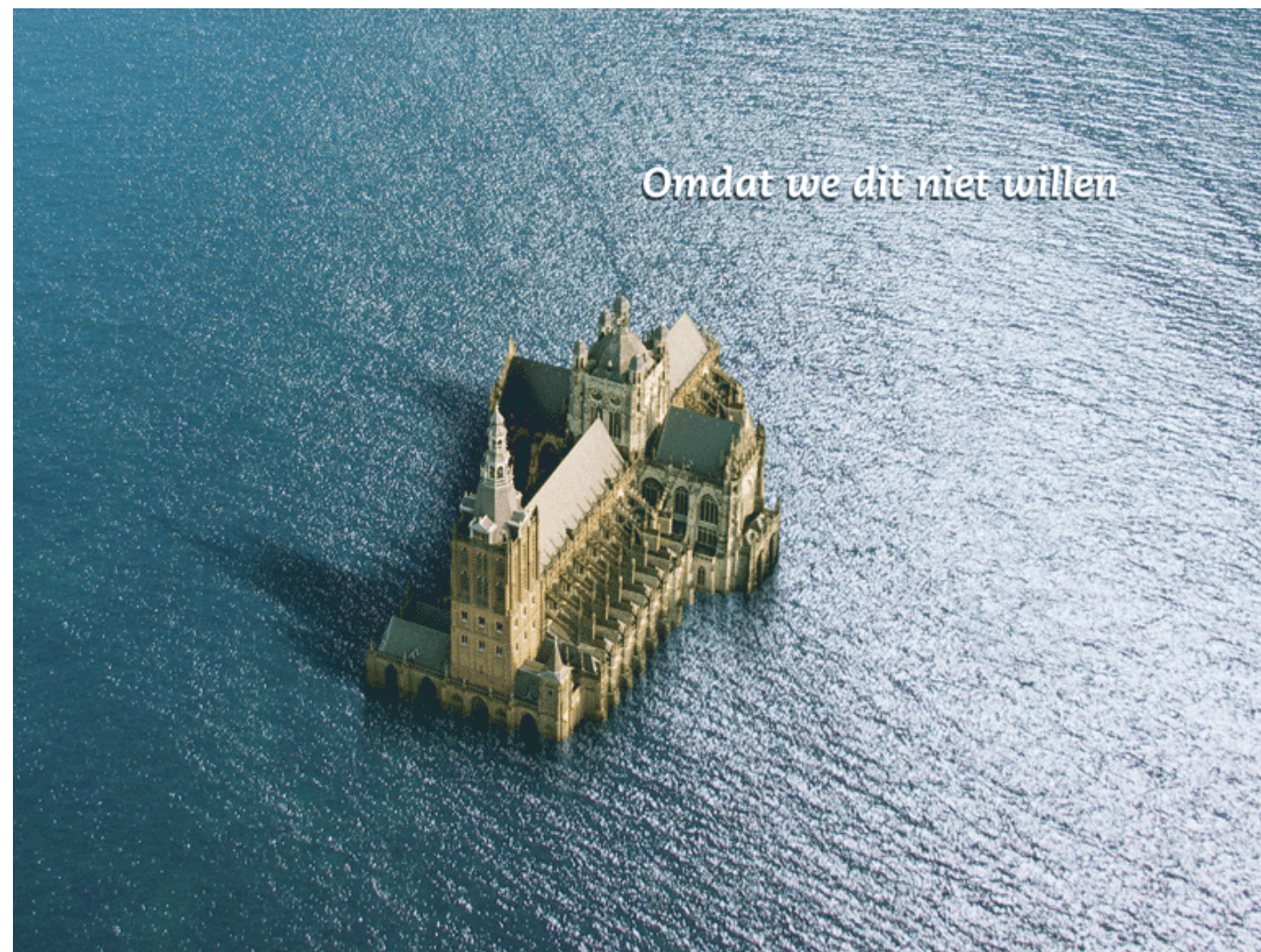
5.2.2 BENOEMEN PROVINCIAAL COÖRDINATOR

Het uitvoeren van de voorbeeldprojecten brengt veel nieuwe werkzaamheden met zich mee en beslaat een regionaal netwerk. Op nationaal, regionaal en lokaal niveau vinden parallel tal van ontwikkelingen plaats die wellicht een realiteitshebbende relatie hebben met de voorbeeldprojecten. Het is van belang dat er overzicht is van deze ontwikkelingen en de daarbij betrokken organisaties. Om dit overzicht te garanderen kan een provinciaal coördinator worden ingesteld. Deze zorgt ervoor dat de linken tussen de belangrijke ontwikkelingen en organisaties worden gelegd binnen de provinciale en regionale netwerken. Tevens zorgt de provinciaal coördinator voor de afstemming over rijksprogramma's en het aanboren van fondsen. Tenslotte is de maximale inzet nieuw instrumentarium Wro een belangrijke taak.

5.2.3 VASTSTELLEN ONDERZOEKSAGENDA

Door de onderzoeksagenda bestuurlijk te laten vaststellen kan een impuls worden gegeven aan het daadwerkelijk uitvoeren van de onderzoeksvragen die belangrijk zijn bij de invulling van de voorbeeldprojecten. De onderzoeksagenda kan vervolgens onder de aandacht worden gebracht bij de Waterdienst, Deltares, en andere organisaties die kunnen bijdragen aan het onderzoek. Het is van belang om met de betrokken organisaties naast het vaststellen van de onderzoeksagenda ook een verdeelsleutel af te spreken voor een aan te leveren onderzoeksbijdrage.

HOOFDSTUK 6 Reflectie

Het doel van deze pilot was te onderzoeken hoe de stedelijke en dorpse kustboulevards op een klimaatbestendige wijze getransformeerd kunnen worden tot voor bewoners, bezoekers en ondernemers hoogwaardige waterfronten. De pilot heeft geleid tot innovatieve ideeën: flexibel leren omgaan met onzekerheden, plannen per decimeter, watersensitieve gebiedsontwikkeling als kustverdediging. De ontdekkingen uit deze pilot geven aanzet tot anders denken: immers, flexibel leren omgaan met onzekerheden vergt een omslag ten opzichte van het normdenken. Dit geldt zowel voor veiligheidsnormen als waterpeilen als ruimtelijke beslaglegging. Een belangrijk leerpunt is dat het waardevol is het Kwaliteitsteam van de provincie Zeeland vanaf het begin bij het proces van ontwerpend onderzoek te betrekken. Zij leveren met hun lokale kennis zeer waardevolle inbreng.

De plannen per decimeter maken duidelijk dat op korte termijn reeds keuzes moeten worden gemaakt om te anticiperen op het stijgende waterpeil. Ze maken duidelijk dat kustversterking en gebiedsontwikkeling steeds meer onlosmakelijk met elkaar verbonden raken.

De formulering van het advies om 2 voorbeeldprojecten uit te voeren (met bijbehorende succesfactoren) is expliciet gericht aan de bestuurders van de betrokken organisaties. Het is bedoeld om de voorbeeldprojecten, en daarmee de toekomstige aanpak van de waterfronten, zo snel mogelijk op de ruimtelijke agenda krijgen. Onder de bestuurders van zowel provincie als de gemeenten is draagvlak om de voorgestelde aanpak te willen oppakken. Nu is het zaak om de overige belanghebbende organisaties te laten aansluiten. Hierbij wordt in eerste instantie aangehaakt bij bestaande overlegstructuren, zoals het ZOW. Ook kan gedacht worden aan aansluiting bij pilots die de Deltacommissie wil gaan introduceren wat betreft experimenten met de zogenaamde Deltadijk (denkend aan Westkapelle).

Naast het aansluiten bij bestaande overlegorganen op Walcheren maakt het organiseren van een eindmanifestatie deel uit van de strategie om de aanpak van de waterfronten op de ruimtelijke agenda te krijgen. Hoewel het de afsluiting vormt van deze pilot, is eindmanifestatie in feite niet het goede woord. Het moet gezien worden als het begin van een proces waarin zowel bestuurlijke als maatschappelijke bewustwording en maatschappelijk draagvlak wordt gecreëerd van de kans om de noodzakelijke kustversterking te combineren met versterking van de ruimtelijke kwaliteit. Om aan dit proces verder invulling te geven is tijdens deze pilot een communicatiestrategie opgesteld.

De uitkomsten van pilot Waterfronten Walcheren bieden daarmee een goed uitgangspunt om de stedelijke en dorpse kustboulevards op een klimaatbestendige wijze te transformeren tot hoogwaardige waterfronten voor bewoners, bezoekers en ondernemers. De hoogwaardigheid zit hem in dit geval niet in de hoogte van de zeekering, maar in dat de kustversterking aan de Walcherse waterfronten feitelijk watersensitieve gebiedsontwikkeling is.

Walcheren, januari 2009

**Dit product met bijbehorend (zelfstandig leesbaar)
achtergronddocument is tot stand gekomen in opdracht van de
gemeenten Veere en Vlissingen, de Provincie Zeeland en
Waterschap Zeeuwse Eilanden**

uitgevoerd door ARCADIS

**met een financiële bijdrage vanuit de actie
Ruimtelijk Ontwerpen met Water (VROM, LNV, OCW en V&W).**

Maart 2009

Projectnr. 110402.001399

